

Хитра О. В., к.е.н., доцент
*Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-018-6-9>

РОЛЬ ТУРИЗМУ В РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Туризм – це соціальне, культурне й економічне явище, пов'язане з переміщенням людей у місце, що знаходиться за межами їх постійного проживання, мотивом якого зазвичай виступають розваги і відпочинок. Туризм впливає на економіку, природне й антропогенне середовище, а також на місцеве населення у відвідуваних місцях [1, с. 85].

Відповідно, можна стверджувати, що успішний розвиток туризму в країні є вагомою передумовою становлення соціально орієнтованої ринкової економіки. Як зазначає К.І. Задорожна, «розвиток туризму може істотно вплинути на вихід країни з глибокої соціально-економічної кризи, зменшити наслідки соціальної напруженості шляхом створення нових робочих місць, а також створити необхідні умови для відновлення моральних і фізичних сил населення, що визначає основу для підвищення продуктивності праці та економічного зростання» [2, с. 40].

Об'єктивне підґрунтя туризму як явища суспільного життя підкреслює його значення для розвитку людського потенціалу в умовах інноваційної трансформації соціальної політики. Науковці, які досліджують проблеми розвитку туризму, називають його одним з інструментів інноваційної трансформації соціальної політики, зокрема через реалізацію його основних функцій – економічної, соціальної, політичної, культурно-виховної, рекреаційної тощо [3, с. 53].

Як показують дослідження, туризм як відкрита система перебуває у тісному взаємозв'язку із зовнішнім середовищем та

соціальною сферою. У соціальній ринковій економіці свобода дій кожного індивідуума обмежується на користь добробуту всіх членів суспільства, а державне втручання здійснюється для забезпечення соціально-економічного добробуту широких верств населення.

В умовах соціальної ринкової економіки інноваційного типу держава прямо або опосередковано спрямовує розвиток туризму. Соціальна політика в туризмі – це усвідомлена підтримка державою туристичної галузі і формування основних її напрямів шляхом впливу на такі її складові, як соціально-економічна політика, територіальна політика, політика культури і політика дозвілля. Держава субсидіює будівництво різних споруд для відпочинку, що створює умови для проведення відпустки певних соціальних груп – молоді, багатодітних сімей, сиріт і людей похилого віку та з обмеженими можливостями тощо [3, с. 55-56].

Соціальний туризм за своїм змістом набуває інституційних ознак завдяки складній структурі соціально-економічних відносин, яка ґрунтується на змішаній моделі залучення приватного капіталу та капіталу спільного користування (державний, місцевий бюджети). Цей сектор туристичного ринку складається з таких складових, як споживачі, фінансові джерела та соціальна відповідальність або соціальні інвестиції (соціальна допомога, благодійність, охорона здоров'я, суспільний розвиток) [2, с. 42].

У соціальному аспекті туризм є індикатором рівня життя населення, сприяє збереженню культурної спадщини та історичних цінностей, формуванню взаємного інтересу людей різних національностей, веде до зростання толерантності та поваги між ними, стабілізації міжетнічних і міжнародних відносин. Одним з критеріїв включення країни у процеси глобалізації є рівень розвитку туризму як соціального інституту, що сприяє реалізації принципів відкритості, партнерства та міжкультурної взаємодії [4, с. 23-24].

Одна з основних вимог до туризму – забезпечення його загальнодоступності, оскільки туризм має відповідати реалізації

прав кожної людини на пересування і мандрювання. Саме у загальнодоступності для кожної людини полягає соціальна сутність туризму. Перехід від орієнтації на елітарний туризм до зацікавленості у розвитку недорогих, масових видів туризму не тільки сприятиме розвитку соціальних контактів, реалізації демократичних прав людини на змістовний відпочинок, але й забезпечить збільшення туристичних потоків, що, у свою чергу, позитивно позначиться на бюджеті району, міста, країни в цілому.

Ще одна характерна риса соціального туризму – його гуманізація, особлива привабливість для людей похилого віку, а також людей з фізичними вадами, для яких необхідно створювати особливі умови подорожування. Культурно-виховна спрямованість соціального туризму полягає в тому, що він є потужним виховним фактором для юнацтва та молоді, сприяє формуванню здорового способу життя, розвитку соціальних контактів, що допомагає у набутті важливого соціального досвіду [5, с. 195-197].

Виникнення індустрії масового туризму, зміна соціокультурних пріоритетів у мотивації подорожей окремих груп населення обумовлюють необхідність його аналізу як одного з найважливіших показників відмінностей між соціальними верствами сучасного суспільства.

У низці сучасних класифікацій туризму за цілями і функціями вживаються поняття «соціальні мотиви туризму» та «туризм із соціальними цілями». У першому випадку йдеться про звичайні поїздки для спілкування з друзями, родичами, однодумцями, а також з міркувань престижу і підтримки соціального статусу. У другому випадку йдеться про туризм, пов'язаний з належністю до тих чи інших соціальних груп, громадських, колективних рухів, що передбачає організацію контактів між їх представниками (молодіжний, феміністський туризм тощо) [2, с. 40].

Також існує поняття «соціокультурна потреба в туризмі» – потреба в об'єктах, необхідних для існування й розвитку індивіда, що виступає джерелом його активності. Соціокультурний потенціал сфери туризму – це наявність можливостей для

задоволення соціокультурних потреб людей в туристичних послугах.

Найважливіша соціокультурна характеристика туризму полягає у тому, що він є соціальною практикою, що змінює людину й позиціонує її у соціальному просторі. При цьому туризм виконує не тільки економічні, але й соціальні функції: функцію соціалізації, когнітивну, комунікативну, медитативну функції, функцію формування і задоволення туристських потреб [4, с. 24-25].

Таким чином, на сьогодні туризм є невід'ємною частиною життя суспільства розвинених країн і одним із засобів задоволення потреб людей у відпочинку та дозвіллі. Створення розвинутої туристичної індустрії може сприяти розв'язанню багатьох соціальних проблем держави.

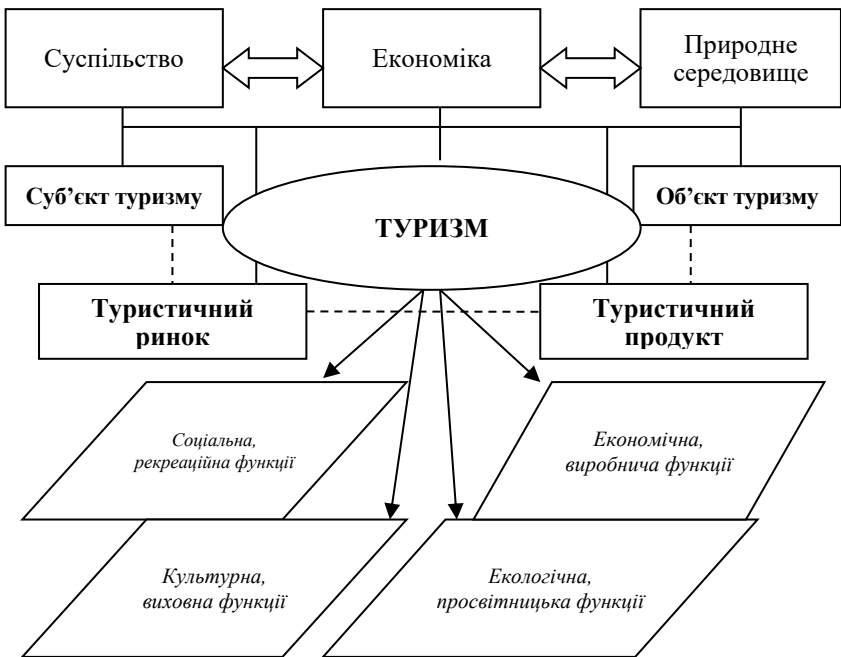

Рис. 1. Туризм як складна соціально-еколого-економічна система та поліфункціональне явище

Як показано на рис. 1, туризм є складною соціально-еколого-економічною системою і поліфункціональним явищем, що може стати стрижнем у забезпеченні сталого розвитку вітчизняної економіки та її соціальної орієнтованості. Однак для цього необхідно ввести високі стандарти економічної, екологічної і соціальної сфер, забезпечити стабільність позитивної динаміки соціально-економічних показників у довгостроковій перспективі. Розвиток туризму потребує виваженої соціальної політики держави з дотриманням принципів загальнодоступності, гуманності, культурної толерантності та соціальної відповідальності усіх суб'єктів згаданої сфери.

Література:

1. Шикіна О.В., Мережко К.А. Аналіз індикаторів розвитку України в міжнародному туризмі. *Глобальні та національні проблеми економіки* : електронне наукове фахове видання. 2017. Вип. 20. С. 85-92. URL: <http://www.global-national.in.ua/archive/20-2017/19.pdf> (дата звернення: 13.12.2020).
2. Задорожна К.І. Суспільна значущість розвитку інституту соціального туризму в Україні: проблеми та їх розв'язання. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія "Економічні науки"*. 2015. Вип. 4. С. 38-46.
3. Роїк О.Р. Вплив соціальної політики на розвиток туризму в умовах формування інноваційної економіки в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 10. С. 53-57.
4. Зайцева М.М. Соціальний аспект туристичної діяльності. *SOCIOPOSTIR*. 2016. № 5. С. 23-27. URL: <https://periodicals.karazin.ua/sociopostir/article/view/5324> (дата звернення: 13.12.2020).
5. Скриль І.А. Соціальний туризм: сутність, переваги та перспективи розвитку. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія "Геологія – географія – екологія"*. 2008. № 824. С. 194-197.